

Ko 'eku palani fononga

'E tokoni 'a e palani ngāue ko eni ke ne fakama'ala'ala 'a e me'a 'oku mahu'inga kia te koe, kau ai ho'o ngaahi manako, poto'i ngāue, mo e 'ulungāanga lelei, koe'uhi ke ke kamata palani'i ai ho kaha'ú. Te ke 'ilo ai ha ngaahi ngāue 'e lava ke fe'unga mo koe pea ako fekau'aki mo e ngaahi tohi fakamo'oni ako, mo e ngaahi ako ngāue 'e fiema'u ke ke a'u ki ai.

Fakamatala fakataautaha

'Oku kau ai ho'o anga fakafonua, fāmili, mo e feitu'u 'oku ke nofo ai.

**Ko hoku
hingoa**

Ko 'eku community

Tohi pe valivali'i 'a e komiuniti 'oku ' ke kau kiai – ko hai 'oku 'i ai, pea 'oku fēfē hono faka-fōtunga? 'Oku ke nofo 'i fē (hangē ko ha kolo lahi pe ko e ngaahi feitu'u 'uta)?

'E anga fēfē ha'o lava 'o fai ha liliu lelei ki ho komiuniti?

Fekau'aki moau

Ko e konga ko eni 'oku fekau'aki mo e fekumi mo e 'ilo'i lelei koe. Te ke lava 'o 'e ke kiate koe pē:

- Ko e hā e me'a 'oku mahu'inga kiate au'?
- Ko e hā e me'a 'oku ou sai'ia ke fai'?
- Ko e hā e me'a 'oku ou poto ai'?
- Ko e hā 'eku ngaahi taukei ngāue'?

Ke tokoni ki hono 'ilo'i e ngaahi me'a mahu'inga, ngaahi me'a manako, mo e ngaahi poto'i ngāue, fakakakato 'a e konga 'i lalo pe 'alu ki he uepisaiti ko e Tahatū Career Navigator ke ma'u ai ha fakahinohino.

Discovering who you are

Ngaahi me'a 'oku mahu'inga kiate au (poutuliki)

Ko e ngaahi 'ulungaanga totonu mo taau 'oku mahu'inga kiate koe. 'E lava ke nau tataki ho'o ngaahi fili' mo faka'ai'ai koe ke ke ngāue. Ke ke ako lahi ange ki he 'uhinga 'oku mahu'inga ai 'a e ngaahi me'a mahu'inga 'i ho'o ngāue, 'alu ki he "'Ilo'i Ho Ngaahi Mahu'inga" (Know Your Values) 'i Tahatū pea faka'aonga'i 'a e pepa ngāue ko e "Ko e hā 'oku ou fakahounga'i 'i 'eku ngāue". Fili ho'o ngaahi me'a mahu'inga mā'olunga taha 'e 5 pea hiki kinautolu 'i lalo, pea fakamatala'i 'a e 'uhinga takitaha.

Know your values

Ngaahi me'a 'oku mahu'inga kiate au (poutuliki)

Fakatātā: Tokoni ki he ni'ihi kehé.

'Oku mahu'inga 'a e ngaahi me'a mahu'inga ko 'eni kiate au koe'uhí

'oku ou sai'ia ke u tokoni ki he kakai 'i he taimi 'oku 'ikai ke nau 'ilo ai a e me'a ke fai'.

Ngaahi me'a 'oku ou manako ai

Ko e hā ha ngaahi sipoti, ngaahi manako (hobbies), ngāue tokoni (volunteer work), pe ngāue totongi 'oku ke sai'ia ke fai? Fai 'a e sivi 'o e ngaahi me'a 'oku ke manako ai (Interest Quiz) 'i Tahatū ke ke ako lahi ange fekau'aki mo ho'o ngaahi manakó.

Tahatū Interest quiz

Lisi 'a e ngaahi me'a 'oku ke fiefia mo sai'ia ke fai.

Fakatātā: 'Oku ou sai'ia 'i hono fakatupu/ngaohi ha ngaahi ngāue faka'aati (artwork).

Ko 'eku ngaahi lavame'a

'E lava ke faka'aonga'i 'a e ngaahi lavame'a 'i he taimi 'oku ke kole hū ai ki ha ako ngāue pe ako fakakaukau, sikolasipi, pe 'i ho'o kumi ngāue. 'Oku sai'ia 'a e kaka'i ke nau sio ki ha fakamo'oni 'o ho'o ngaahi taukei mo ho'o anga faka-ngāue. Ko e hā 'a e ngaahi me'a 'oku ke laukau'aki kuo ke lava 'o fakahoko? 'Oku 'ikai fiema'u ke fu'u lahivale 'a e ngaahi lavame'a.

Tohi ho'o ngaahi lavame'a 'i lalo.

Fakatātā: Na'e toki lava 'a e'eku sivi laiseni faka'uli akoako (Learner's Licence) pe laiseni faka'uli fakangatangata (Restricted Licence).

Lavame'a 1

Lavame'a 2

Lavame'a 3

Ngaahi taukei

Ko e 'ilo'i mo mahino'i ho'o ngaahi taukei 'oku mahu'inga 'i he taimi ni pea pehē foki ki he kaha'ū. Kapau 'oku ke 'ilo'i ho'o ngaahi taukei, 'e faingofua ange ke fakamatala'i ki ha taha 'oku ne 'oatu ha ngāue (employer) 'i he taimi 'oku ke kole ngāue ai, pea 'e tokoni foki kiate koe ke fai ha ngaahi fili lelei fekau'aki mo e fa'ahinga ako mo e ngaahi faingamālie ako-ngāue 'oku ke loto ke muimui ki ai 'i he kaha'ū.

Ke tokoni ki ho'o mahino'i lelei ho'o ngaahi taukei, 'alu ki he "Ilo'i Ho Ngaahi Taukei" (Know Your Skills) 'i he Tahatū pea faka'aonga'i 'a e pepa ngāue ko e "Fakakaukau'i ho'o ngaahi Taukei" (Figure Out Your Skills Worksheet).

Know your skills

Lisi 'a e lahi taha 'o e ngaahi taukei 'oku ke fiefia ke faka'aonga'i pe fai.

Fakatātā: Ngāue tokoni/talitali ki he kau kasitomā. Tokoni mo tauhi 'a e kau kasitomā '.

Taukei

Taukei

Taukei

Ngaahi Kaveinga Ako/Lēsoni mo e ngaahi halafononga ki he kaha'ū

Ngaahi Lēsoni na'a ku ako 'i he ta'u kuo 'osi.

Lēsoni 'oku ou lolotonga ako 'i he ta'u ni.

Ngaahi ako kehe te u fai 'i he kaha'ū. Fakatātā: Gateway, Trade Academies.

Ngaahi tohi fakamo'oni ako (certificates) pe ngaahi ako fakakakato (attainments) kehe te u hoko atu ki ai.

Ko 'eku a'usia 'i he ngāue tokoni mo e ngāue totongi

Hingoa 'o e falengāue pe hingoa 'o e feitu'u na'á ke fai ai 'a e ngāue tokoni mo e ngāue ma'á e komiuniti	Fa'ahinga ngāue na'á ku fakahokó (me'a na'á ku fai).
Fakatātā: Timi pasiketipolo 'a e ta'u 15 ki lalo 'i hoku koló.	Fakatātā: Vahevahe ha ngaahi fakakaukau ki hono tanaki e pa'anga ke poupu'i 'a e timi. Fokotu'utu'u ha taimi tēpile (roster) ki hé'emaui polokalama fakatau sosisi (sausage sizzle).

Ko 'eku ngaahi taukei mo e a'usia

Fakakaukau ki he ngaahi ngāue mo e ngaahi 'ekitiviti kuo ke fai ('i he akó, ngāué, sipotí, pe ngāue tokoní) pea mo e ngaahi taukei na'á ke ma'u mei ai.

Ngāue	Taukei na'e ma'u
Fakatātā: Fokotu'utu'u ha 'ekitiviti 'a e akó.	Fakatātā: Taukei ki hono pule'i 'o e taimi (time management) mo e taukei faka-taki (leadership skills).

Ko 'eku ngaahi fili ki he kaha'ú

'Oku fēfē 'a ho'ó 'ilo ki he ngaahi fili 'o e akó, ako-ngāué (training), mo e ngāué? Ke tokoni ki hono 'ilo'i ho'ó ngaahi fakakaukau ngāue mā'olunga taha, 'alu ki he peesi ko e "Founga ke fili ha ngāue 'oku taau mo koe" (How to Make a Career Decision) 'i he Tahatū pea faka'aonga'i 'a e pepa ngāue ko e "Fakafehoanaki ho'ó ngaahi fakakaukau ki he ngāué" (Compare Your Career Ideas).

[How to make a career decision](#)

'E lava foki ke ke vaka'i'i 'a e ngaahi fakamatala fekau'aki mo e akó mo e ako-ngāué, pea mo e ngaahi fakakaukau ngāue laka hake 'i he 800.

[Study and training](#)

[Explore career ideas](#)

[Video library](#)

[Path Finder](#)

Ngaahi fakakaukau ki ha ngāue '	Ko e hā 'a e ngaahi fatongia mo e ngāue te ke fai 'i he ngāue ko 'ení?	Ko e hā 'a e ngaahi fakamo'oni ako (qualifications) mo e ako-ngāue (training) 'oku fiema'u ki he ngāue ko 'ení?	Ko e ngaahi ako'anga pe kautaha 'oku nau 'oatu 'a e ngaahi lēsoni/koosi ko 'ení.	Ko e ngaahi fakamo'oni ako, ngaahi lēsoni ako, mo e ako-ngāue 'oku fiema'u ke tali ai koe ki he lēsoni/koosi ko 'ení.

Ko 'ēku ngaahi taumu'a mo e palani ngāue

Ko e taumu'a ko ha me'a 'oku ke loto ke a'u ki ai pe fakakakato/lava'i. 'Oku tokoni ia ke ke tokanga taha ki he me'a 'oku ke fie ma'u mo fai ha ngaahi palani ke a'u ki ai. 'Oku 'i ai ha fakamatala lahi ange 'i he Tahatū fekau'aki mo hono fokotu'u 'o e ngaahi taumu'a.

Take action on your career decision

Ngaahi fa'ahinga taumu'a kehekehe

Ko 'ēku ngaahi taumu'a

Taumu'a ki he ako mo e ako-Ngāue

Fakatātā:

A'usia/Lava'i e

NCEA Levolo 2 mo

ha faka'ilonga

mā'olunga ange

(Merit Endorsement).

Taumu'a ki he Ngāue

Fakatātā: Ako lahi

ange fekau'aki mo

e ngaahi faingamālie

ngāue 'i he malā'e

'o e langa fale mo

e langa' fakakātoa

(building and

construction)

Taumu'a ki he taukei ngāue mo e a'usia 'o e ngāue

Fakatātā:

Fakalakalaka 'a e

ngaahi taukei tokoni

ki he kau kasitoma

(customer service

skills) ke mateuteu

ki ha ngāue

taimi vahevahe

(part-time work).

Ngaahi taumu'a kehe

Ko e hā ha ngaahi

taumu'a kehe 'oku

fiema'u ke u fokotu'u

ke mateuteu ai ki he

ta'u ní/ta'u kaha'ú?

Fakatātā:

Kole/Tohi ki ha

siakolasipi 'e 3 pe

lahi ange kimu'a 'i he

ngaahi 'aho fakangata

'o e fakahū ai e kolé.

Ngaahi Sitepu Hoko mo e Ngaahi Ngāue

Ko e ngaahi ngāue ko e ngaahi sitepu te ke fai ke a'usia ai ho'o ngaahi taumu'a. 'E lava ke toe fakalelei'i pe liliu 'a e ngaahi ngāue ko 'eni' i he 'alu 'a e taimi. Faka'aonga'i ho'o ngaahi taumu'a ke fa'u ha palani ngāue ki he taumu'a takitaha. Ki ha toe tokoni lahi ange ki hono 'ilo'i ho'o ngaahi sitepu hoko, 'alu ki he peesi ko e ngāue'i ho'o fili ki he ngāue (Take Action on Your Career Decision) i he Tahatū.

How to make a career decision

Take action on your career decision

Ko e hā e me'a 'oku fiema'u ke u fai ke a'usia ai 'eku ngaahi taumu'a?	Ko 'eku ngaahi ngāue mo e ngaahi sitepu hoko	'Aho te u fakakakato ai 'a e ngāue ko 'eni ('aho)
Fakatātā: A'u ki he Level 2.	Fakatātā: Talanoa ki he'eku faiako (form teacher). Fokotu'u ha palani ki he ta'u kotoa 'o fakakau ai 'a e ngaahi 'aho kuo pau ke tuku atu ai 'a e ngāue mo e ngaahi 'aho ke mateuteu ai ki he ngaahi sivi.	Fakatātā: 'Aho 8 ' o Fēpueli.

Fakakaukau Fakafoki/fakakaukau ako/fakakaukau hoko

Toe vakai'i ho'o palani ngāue/ako i he lolotonga 'o e ta'u pea fai ha Ngaahi liliu kapau 'oku fiema'u.

Ko e hā e me'a na'aku ako i he ta'u ní?

Ko e hā e me'a na'a ku li'aki pe ko e hā me'a 'oku fiema'u ke u 'ilo?

Ko e hā e me'a 'oku fiema'u ke u hoko atu kiai?

Ko hai 'oku fiema'u ke u talanoa ki ai?